

CITVALODU IPAŠVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

J. BALDUNČIKS

ANĢĻU IPAŠVĀRDU ATVEIDES PROBLĒMAS LATVIEŠU VALODĀ

Laika gaitā angļu īpašvārdu atveides 'principi latviešu valodā ir bijuši visai dažādi — no oriģinālrakstības ar latvisko galotni vai bez tās, piem., *Grangemoutha*, *Grimsby*, līdz pilnīgam (latviešu valodas iespēju robežās) angliskās izrunas atveidojumam, piem., *Džordžtauna* (angļu *Georgetown*). 1961. gadā tika publicēti «Norādījumi par angļu īpašvārdu pareizrakstību un pareizrunu latviešu literārajā valodā», bet gadu vēlāk — «Norādījumi par Amerikas ģeogrāfisko nosaukumu pareizrakstību un pareizrunu». Šajos norādījumos angļu īpašvārdu atveidojums latviešu valodā ar nelielām atkāpēm dots pēc angļu literārās izrunas. Tā kā kopš publicēšanas ir pagājis jau krietns laiks, sprīdis, var izdarīt dažus secinājumus par angļu īpašvārdu atveidošanu praksē, par to, kādi papildinājumi būtu vēlami un kādas ir raksturīgākās kļūdas resp. norādījumu neievērošanas gadījumi.

Praksē sastopamās novirzes no publicētajiem norādījumiem var iedalīt vairākās grupās.

1. Viens no parastākajiem klupšanas akmeņiem ir angļu skaņas [æ] atveidojums vārda sākumā vai aiz līdzskaņa vārda vidū. Sastopamie varianti ir *Alans* — *Elans*, *Hariss* — *Heriss*, *Gladstons* — *Gledstons*. Respektējot norādījumus, vajadzētu ievērot vienotu likumu par [æ] atveidošanu ar *e* (pieļaujami daži tradicionāli paralēllietojumi). *E* lietojums aiz līdzskaņa ir jau

diezgan nostiprinājies, piem., *Frenks, Sems, Džeks, Kembels*. Problemātiskāks ir *e* lietojums vārda sākumā. Dažos gadījumos tas neizraisa domstarpības, piem., *Endrū, Endijs*, arī *Elisters* un *Entonijs*. Bet ir vārdi, kuros *e* mums liekas neparasts, jo atbilstošajos latviešu vārdos ir *a*, piem., *Enna, Elfreds, Elberts, Eleksānders* (sal. *Anna, Alfreds, Alberts, Aleksandrs*). *E* lietojums arī šajos vārdos ļautu izveidot vienotu likumu, kā arī norādītu uz personas piederību pie valsts, kuras iedzīvotāji runā angļu valodā. Daiļliteratūrā šādi atveidoti vārdi dažkārt sastopami¹, un tas acīmredzot darīts, lai radītu zināmu (anglisku) kolorītu.

2. Angļu valodā ir īpašvārdi, kam ir paralēles citās valodās. Tādos gadījumos būtu jālieto norādījumos minētās anglizētās formas, piem., *Epstains, Bērnstains*, nevis *Epšteins, Bernšteins*. Tas pats sakāms par tādiem personvārdiem kā *Sesilija — Cecilija, Lūsija — Lūcija, Patrišija — Patricija* u. tml.

3. Bieži kļūdas var vērot īpašvārdos, kuros angļu *-man* jāatveido ar *-mens* (vai sieviešu dzimtē *-mena*), piem., *Ņūmens, Frimens*. Šādus vārdus mēģina atveidot pēc vācu valodas parauga ar izskaņu *-mans, -manis* vai pat *-manns*, kas latviešu valodā ir labāk pazīstamas. Citkārt sastopama forma *-menis*, kas veidota pēc analogijas ar sugas vārdiem (*biznesmenis, kongresmenis* u. c.).

4. Patskaņu garuma atveidojumā kļūdas rodas starpniekvalodas, resp. krievu valodas, ietekmē, kur patskaņu garums netiek izšķirts, t. i., angļu garie patskaņi tiek aizstāti ar īsajiem, piem., *Ārmstrongs — Armstrongs, Klārks — Klarks, Kūpers — Kupers*. Atveidojot šos

---

¹ Piemēram, *Mērija-Enna, Ebola, Emija*. (*Brontē S.* Džeina Eira. R., 1976. Tulkojusi H. Gintere.)

īpašvārdus latviešu valodā, būtu jāpatur oriģinālvalodas patskaņu garums.

5. Starpniekvalodas ietekme redzama arī tādos īpašvārdos kā *Dēvids* un *Dēviss* (krievu Дэвид, Дэвис), kur divskanis *ei* ir aizstāts ar patskani *ē*. Šo kļūdu var novērot periodikā, kur vietvārds *Kempdeivida* tiek nepareizi atveidots kā *Kempdēvida*. Tāpat būtu jārunā par *Deivisa* (nevis *Dēvisa*) kausa izcīņu tenisā.

6. Atveidojot īpašvārdus, kuri angļu valodā beidzas ar *s*, piem., *Elvis, Harris, Maurice* [mæris], jāievēro, ka latviešu valodā vienskaitļa nominatīvā jābūt *s* dubultojumam. *Elviss* nedrīkst pārvērsties par *Elvi*, *Heriss* par *Hari*, bet *Moriss* par *Mori*. Angļu galotne *s* nav jāpatur, ja tā apzīmē veselu ģimeni, piem., *the Gibbs — Gibi*; *the Brooks — Bruki* (nevis *Gibsi* vai *Bruksi*).

Bez minētajiem tipiskākajiem kļūdu gadījumiem eksistē vēl vairāki individuāli nekonsekventi lietojumi, piem. *Duglass — Daglass, Irvings — Ērvings, Bartons — Bērtons* u. c.

Sekojošajā jaunākajām atziņām par citvalodu cilmes īpašvārdu atveidošanu, būtu vēlami arī daži labojumi un precizējumi «Norādījumos».

1. Pareizāks būtu (tas vērojams arī praksē) līdzskaņa *l* dubultojums vārdos, kuros angļu valodā ir *l* dubultojums un kuri atvasināti no vārdiem ar dubulto *l*, piem., angļu *Bill — Billy, Bills — Billijs* (nevis *Bilijš*)². Līdzīgi būtu arī *Vills — Villijs, Dolla — Dollija* u. c. Norādījumos ir nekoncekvence — daži vārdi, kas acīmredzot dziļāk iesakņojušies latviešu valodā, doti ar dubulto *l*, piem., *Polla — Pollija, Molla — Mollija*, bet iepriekšminētie *Billijs, Dollija* un daži citi ar vienu *l*, tas izjauc veselas vārdu grupas atveides modeli. Šo

---

² Sal.: *Anna — Anniņa*.

pašu likumību būtu vēlams attiecināt arī uz īpašvārdiem, kuros *ll* atrodas pirms izskaņas *-ers*, piem., *Fullers* (angļu *Fuller*), *Vollers* (angļu *Voller*) u. tml. Norādījumos *l* dubultojums tika pieļauts tikai uzvārdā *Millers* (angļu *Miller*). Tajos īpašvārdos, kur forma ar vienu *l* netraucē identificēt īpašvārdu, būtu vēlams saglabāt norādījumos dotās formas ar vienu *l*, piem., *Viljams*, *Trolops*, *Velingtons* u. tml.

2. Vienzilbes uzvārdos, kuros divskanis [ou] angļu rakstībā apzīmēts ar *o*, būtu vēlams paturēt izrunas divskani, piem., *Houps* (angļu *Hope*), *Rouzs* (*Rose*), *Poups* (*Pope*). Tā ir darīts arī 1966. gadā izdotās angļu-latviešu vārdnīcas personvārdu pielikumā³. Divskanis būtu paturams gan lielākas precizitātes dēļ, gan arī tāpēc, ka ir iespējami uzvārdi, kuros gan rakstībā, gan izrunā ir patskanis *o*, piem., *Ross* (angļu *Ross*). Rakstības patskanis būtu paturams izrunas divskaņa vietā (kā tas ir norādījumos) vairākzilbju vārdos, kur tas nerada grūtības identifikācijā un ir jau tradicionāli lietots praksē, piem., *Goldsmits*, *Holkrofts* u. tml.

3. Angļu skaņa [z], kas rakstībā apzīmēta ar *s*, būtu jāpatur vārda beigās aiz garajiem patskaņiem, piem., *Hjūzs*, *Frīzs* (nevis *Hjūss*, *Frīss*). Sajā gadījumā īpašvārdu atveidei jāaskan ar sugas vārdu atveidi, sal. *blūzs* (angļu *blues*).

4. Norādījumos minēts, ka ieteicamas klasisko vārdu anglizētās formas, bet turpat teikts, ka pieļaujamas arī tradicionālās, piem., *Dāvids* — *Deivids*, *Izaks* — *Aizaks*, *Gabriels* — *Geibriels*. Valstīs, kurās runā angļu valodā, šie personvārdi ir pakļauti angļu valodas izrunas normām, tāpēc ieteicamāk lietot anglizēto formu.

5. Norādījumi būtu jāpapildina ar dažu angļu īpaš-

---

³ Angļu-latviešu vārdnīca. R., 1966, 1010.—1025. lpp.

vārdu paralēlformām, piem., angļu *Ivor* [i:və], [aivə], kam atbilst *Ivors* un *Aivors*; angļu *Ives* [i:vz], [aivz], kam atbilst *Ivss* un *Aivss*; angļu *Ian* [i:ən], [aɪən], kam atbilst *Ians* un *Aians*. Tādējādi angļu *Ian Smith* nav *Jans Smits*, bet atkarā no konkrētās formas *Ians* vai *Aians Smits*.

Apkopojot visus variantus angļu īpašvārdu atveidē, jāsecina, ka notiek, ja tā varētu teikt, cīņa starp ieteikto normu un vairāk vai mazāk stabilu tradīciju (vēsturiski izveidojušos, starpniekvalodas ietekmē radušos vai arī izveidojušos, pielāgojot latviešu skanējumu angļu burtiem). Laika gaitā daudzas tradīcijas tiek lauztas, piem., mēs vairs nesaucam *Džordžu* par *Jorgi*, *Bendžaminu* par *Benjamiņu*, *Džeikobu* par *Jēkabu*, *Čārlzu* par *Kārli*. Citvalodu īpašvārdu atveide pēc noteiktiem skaņu substitūcijas likumiem un paralēllietojumu samazināšana līdz minimumam sekmētu stabilu citvalodu īpašvārdu atveidi un likvidētu esošās nekonsekvences.

G. EGLĪTE, E. KATAJS

JAPĀŅU ĢEOGRĀFISKO NOSAUKUMU UN NOMENKLĀTORAS VĀRDU ATDARINĀŠANA LATVIEŠU VALODĀ

Fudzijama, Fudzisan¹ vai Fudzi kalns — kā pareizi latviešu valodā būtu atdarināms? Vai Sumidagawa², Yodogawa, Ukeshima atdarināt kā Sumidagava,

¹ Katram japāņu hieroglifam ir *ona* un *kuna* lasījums. (*Ons* — pēc japāņu skaņu sistēmas pārveidots hieroglifa ķīniešu lasījums, *kuns* — hieroglifa japāņu lasījums.) Hieroglifam, kas apzīmē kalnu, *kuns* ir «jama», bet *ons* ir «san», tāpēc japāņu valodā ir gan Fudzijama, gan Fudzisan.

² Rakstā izmantota Hepberna latīņu transkripcijas sistēma. Par latīņu transkripcijas sistēmām sīkāk sk. krāj. Latviešu valodas kultūras jautājumi, 14. laid. R., 1978, 164.—170. lpp.